OPȚIUNI FILOLOGICE: IEZ. 1:4

PROF. DR. IOANA COSTA
Universitatea din București
ioanacosta@yahoo.com

Abstract: *Electrum/ ἤλεκτρον* is attested in Bible only in the book of Ezekiel. As the meaning of the Latin/Greek term is ambivalent, „alloy of gold and silver" and „amber", the various translations of these passages reflect either the manner it was understood or the manner it seemed appropriate to be rendered. Basically defined by the colour, the alloy or the amber was preferred by translators and/or authors of commentaries for its literary qualities, as image or pleasant-sounding term.
Keywords: Ezekiel; *electrum*; alloy; amber; colour; translation.

1. Iezechiel: porunci şi fapte

Misiunea profetică a lui Iezechiel este marcată de porunci contradictorii, cărora pare să le fi răspuns[1] cu o coerenţă de profunzime, deductibilă dintr-o succesiune de acte misterioase, greu inteligibile. Seria actelor cu valoare profetică este deschisă de reacţia fizică[2] a lui Iezechiel la experienţa copleşitoare a viziunii tetramorfului, a făpturilor înaripate, cu trăsături amestecate[3], şi a dezvăluirii slăvii lui Dumnezeu: el cade cu faţa la pământ în umilinţă. Căzut la pământ, profetul aude porunca de a se

[1] Iezechiel are un singur moment de reţinere în faţa unei porunci divine (vv. 4:12-15): „în băligar de scîrnăvie de om le vei coace, sub ochii lor, şi vei zice: «Aşa spune Domnul, Dumnezeul lui Israel: 'Astfel vor mînca fiii lui Israel necurăţenii în [mijlocul] neamurilor.'»" Şi am spus: «Nu aşa, Doamne, Dumnezeule al lui Israel! Iată că sufletul nu mi-a fost pîngărit în necurăţenie şi nu am mîncat mortăciune şi nici ce a fost sfîşiat de sălbăticiuni, de cînd m-am născut şi pînă acum, şi nici nu am pus gura pe vreun fel de carne învechită.» Şi mi-a spus: «Uite că ţi-am dat băligar de vită în loc de băligar de om şi îţi vei coace turtele pe el.»"

[2] O regăsim, simbolic, ca răspuns la chemarea profetică a lui Isaia (6:5).

[3] Aceste făpturi hibride amintesc oarecum de un pasaj din *Cosmogonia* lui Berossos (preot caldeean al lui Marduk pe la 270 î.H.): „A fost un timp, aşa spune el, în care «Totul» era întuneric şi apă şi atunci au luat fiinţă vieţuitoarele diferite şi de o conformaţie ciudată. Căci atunci ar fi luat naştere oamenii cu două aripi, unii chiar cu patru aripi şi cu faţa dublă; de asemenea, unii care aveau un trup şi două capete, unul bărbătesc şi altul femeiesc. Alţii aveau două sexe, masculin şi feminin. O altă parte din oameni aveau picioare şi coarne de capră, o altă parte aveau picioare de cal, în spate fiind cum sunt caii, iar în faţă avînd chip de om, aşadar de forma hipocentaurilor. Tot atunci ar fi luat naştere şi taurii cu cap de om, precum şi cîinii cu patru trupuri, la spate cu cozi de peşte. Ar mai fi fost cai cu capul de cîine şi de om." (*Gîndirea asiro-babiloniană în texte*, traduceri de Athanase Negoiţă, Bibliotheca Orientalis, Bucureşti, 1975, pp. 52-55).

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

ridica. Stînd drept pe picioarele sale, profetului i se porunceşte să plece pentru a predica. I se ordonă să iasă în cîmp şi să se închidă în casă; i se ordonă să rămînă imobilizat şi i se cere, imediat după aceea, să acţioneze. Iezechiel, chiar la începutul misiunii sale profetice, în care avea menirea de a purta cuvîntul lui Dumnezeu, pare să fie atins de paralizie şi afazie; profetului îi este redată capacitatea de a vorbi în 33:21 *sq*., aşa cum i se promisese: cele două acţiuni îşi păstrează coerenţa doar dacă enunţul din v. 27 se împlineşte o singură dată, şi anume în 33:21 *sq*. Pare însă greu de admis că pe tot parcursul capitolelor 4-33 Iezechiel este un profet care păstrează tăcerea, mut; în egală măsură, acţiunile lui sunt fireşti în virtutea enunţului din 3:27, dar imposibil de armonizat cu paralizia care i-a fost anunţată în 3:25-26 şi i-a fost ridicată în 33:22. Pentru rezolvarea acestor incoerenţe au fost propuse numeroase soluţii, plauzibile prin nuanţările şi aproximările pe care le aduc. Tăcerea profetului putea fi relativă: el se defineşte prin calitatea sa de vorbitor, chiar dacă uneori păstrează tăcerea. Tăcerea lui Iezechiel putea fi selectivă: el nu mai acţionează ca un profet care îi îndeamnă pe oameni la pocăinţă, ci profeţeşte venirea sfîrşitului. Tăcerea profetului era unilaterală: el le vorbeşte oamenilor în numele lui Dumnezeu, dar nu Îi vorbeşte lui Dumnezeu în numele oamenilor, renunţînd să mai încerce o reconciliere între cele două părţi. Profetul – într-o altă posibilă interpretare a tăcerii impuse – nu mai vorbea în public: mulţimea venea la el acasă pentru a-l asculta. În sfîrşit, abordarea istorico-critică a explicat textul, în forma lui prezentă, ca rezultat al unei deteriorări a manuscriselor.

Tăcerea lui Iezechiel este pecetluită simbolic de cartea cu gust de miere pe care o înghite. Episodul este comparabil în linii mari cu Ier. 1:9, unde mîna lui Dumnezeu atinge buzele lui Ieremia; în schimb, învestirea lui Moise (Ex. 4:12: „Eu îţi voi deschide gura") ţine de o verbalizare a mesajului divin şi nu se concretizează într-un act vizibil. Trăsătura particulară a atingerii buzelor lui Isaia cu un cărbune din vatră (Is. 6:6 *sq*.) poate fi interpretată ca o prelucrare a unui element ce nu putea să lipsească într-o relatare a învestiturii; transferarea cuvîntului lui Dumnezeu asupra lui Isaia prin atingerea buzelor se transformă (Is. 6) într-o pregătire a buzelor pentru a primi cuvîntul divin[4]. În cazul lui Iezechiel, rolul mesagerului de a transmite cuvintele cuiva către altcineva este simbolizat printr-o imagine memorabilă, realizată în doi timpi: i se înmînează un sul (v. 2:9, *κεφαλὶς βιβλίου*) pe care este înscris mesajul divin, indicat prin trei componente (v. 2:10): bocet şi cînt şi vai; i se cere apoi (v. 3:1 *sqq*.) să mănînce sulul[5].

[4] *Vide* (ca indiciu opus) 3Reg. 22:22 („voi merge şi voi fi duh mincinos în gura tuturor profeţilor lui").

[5] Dincolo de insolitul situaţiei, episodul este marcat de cîteva detalii concrete care atrag atenţia. Termenul *kephalis* (diminutiv al lui *kephale*, „cap") este atestat cu acelaşi înţeles în 2Ezr. 6:2. Textul scris pe ambele părţi ale sulului (de papirus) apare ca o raritate în documentele scoase la lumină de arheologie; explicaţiile ţin atît de natura fragilă a materialului – a cărui flexibilitate limitată suportă arareori inscripţionarea pe verso, *i.e.* partea în care fibrele vegetale sunt dispuse vertical – cît şi de obiceiurile de păstrare şi de lectură, care constau în rularea şi derularea succesivă a sulului, cu efecte destructive asupra feţei exterioare. (Dintre monumentele lingvistice, cel mai vechi papirus ebraic

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

Învestirea lui Iezechiel ca mesager este desăvîrşită simbolic prin înghiţirea sulului pe care este înscris mesajul divin[6]. Porunca de a-l mînca echivalează cu transformarea sulului în parte componentă – şi esenţă – a lui Iezechiel, care îşi va purta mesajul pe toată durata misiunii sale[7].

Episodul cărţii înghiţite are un ecou în literatura bizantină, în condacul lui Roman Melodul[8], pe care sursele hagiografice îl arată primind, în noaptea de Crăciun, un sul: el îl înghite şi, inspirat, compune a doua zi, în amvonul Bisericii Fecioarei, din Constantinopol, primul dintre cele mai bine de o mie de imnuri prin care a statornicit acest nou gen poetic.

2. Miere, chihlimbar, *electrum*

Cuvintele lui Dumnezeu sunt ca mierea, *vide* Ps. 118:103: mierea este definită prin caracteristica ei gustativă, aşa cum indică precis textul de faţă, „plină de dulceaţă". Termenul grecesc (*γλυκάζον*) este un *hapax*, fiind atestat numai în cartea lui Iezechiel, în acest episod care nu îngăduie un echivoc semantic. Pe de altă parte însă, mierea pare să ofere o cromatică perfect armonizată cu pasaje memorabile ale

este Mur. 17, un palimpsest scris în paleoebraică, datînd din sec. al VIII-lea sau prima parte a sec. al VII-lea î.H; este o scrisoare originară, peste care au fost scrise mai multe nume de persoane. Majoritatea sulurilor descoperite la Qumran sunt din pergament, dar printre ele sunt şi cîteva papirusuri. Dintre papirusurile greceşti cu texte din VT, cel mai vechi pare să fie Pap. John Rylands Gk. 458, conţinînd fragmente din Deut. 23-28, din sec. al II-lea î.H.).

[6] Strict formal, episodul aminteşte de povestea golemului: creaţie a înţelepţilor, a celor apropiaţi de Dumnezeu, un golem, modelat din lut, putea primi puterea de a vorbi dacă i se punea în gură o tăbliţă de lut, pe care era înscris un cuvînt, ori un pergament cu o incantaţie.

[7] Grigorie cel Mare interpretează pasajul (Omilia I.9) într-o tensiune a cuvîntului şi tăcerii: dacă Iezechiel nu s-ar fi supus poruncii de a transmite cuvîntul, L-ar fi supărat cu tăcerea sa pe Domnul (*de suo silentio exasperasset*), pentru că, aşa cum cei răi Îl supără pe Domnul făcînd sau spunînd răutăţi, tot aşa cei buni Îl supără uneori tăcînd atunci cînd ar fi bine să vorbească (*quia reticent bona*). Sulul pe care îl primeşte profetul din mîna Domnului este Scriptura însăşi: el este rulat (*liber autem inuolutus est*), aşadar conţine textul închis al scrierilor sacre, în care inteligenţa comună nu poate pătrunde cu uşurinţă (*ut non facile sensu omnium penetretur*), dar se desface sub ochii profetului, pentru că pasajele obscure ale scrierilor sfinte se limpezesc dinaintea predicatorilor. Sulul scris pe ambele părţi sugerează, în interpretarea lui Grigorie cel Mare, un conţinut alegoric, interior, dublat în exterior de istoria omenească. Scrisul ascuns înăuntru aducea făgăduinţa nevăzutelor, în vreme ce textul din afară punea ordine în lumea vizibilă, prin precepte. Era scris în interior, pentru că promitea bunurile cereşti, iar în exterior, pentru că dădea învăţătură despre rînduirea bunurilor lumeşti. Cîntul scris pe sulul lui Iezechiel poate fi un cîntec de bucurie ori unul de jale. Scriptura aşază cîntul cel mai adesea în contextul bucuriei: cînd Dumnezeu Şi-a trecut cu bine poporul prin Marea Roşie, Moise şi fiii lui Israel au înălţat un cînt de slavă Domnului (Ex. 15:1); după ce şi-a învins duşmanii, David i-a cîntat un cînt Domnului (2Reg. 22:1). Grigorie cel Mare înţelege *carmen* din acest verset în sensul pozitiv al termenului, de cînt de bucurie: *quia igitur pene semper in bono carmen ponere Scriptura sacra consueuit, ita a nobis etiam in hoc loco debet intellegi*. Bocetele (*lamentationes*), cîntul (*carmen*) şi imprecaţia (*uae*) sunt parte a sulului pe care l-a primit profetul; bocetul este adus de căinţa pentru păcatele săvîrşite; cîntul anunţă bucuriile de care vor avea parte cei drepţi; imprecaţiile sunt menite condamnării păcătoşilor.

[8] *Vide* Răzvan Ionescu, *Cînd sfinţii mergeau la teatru. Ecouri dintr-un altfel de Bizanţ*, Bucureşti, 2007, p. 115.

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

cărţii. Primul dintre ele precedă momentul sulului de papirus: viziunea lui Iezechiel la rîul Chobar este dominată de *electrum* (gr. *ἤλεκτρον*), un termen cu dublu înţeles în greacă (şi în latină, care l-a preluat fără modificări formale ori semantice): „chihlimbar" sau „un aliaj de aur cu argint" (*vide* Plinius, *Naturalis historia*, 33.81). Lexiconul Lust[9] îi dă aici această din urmă interpretare, ca şi în celelalte două pasaje din cartea lui Iezekiel în care mai apare (1:27 şi 8:2). Termenul ebraic corespunzător, *hašmal*, nu este cunoscut, iar cel acadian înrudit, *elmešu*, este de asemenea folosit pentru a descrie o apariţie strălucitoare a lui Dumnezeu[10].

Lucirea metalică apăruse şi în descrierea celor patru făpturi din viziunea lui Iezechiel (v. 1:7): „Şi picioarele le [erau] drepte, labele le [erau] înaripate, şi scîntei ca arama ce străfulgeră, iar aripile lor [erau] sprintene." Grigorie cel Mare, în Omilia I.,4 (cap. 5), interpretează arama menţionată aici ca o referire la glasul predicatorului: luciul aramei ori arama încinsă (lat. *aspectus aeris candentis*) este o aluzie la glasul celor ce predică, în care se îmbină sunetul şi focul. Scînteile aramei (lat. *scintillae*) sunt cuvintele, delicate şi mărunte: arama incandescentă aruncă scîntei, pentru că predicatorii nu reuşesc să pună în cuvinte decît într-o mică măsură focul care arde în ei. *Electrum*, aramă, miere: au în comun lucirea caldă, care se transferă, treptat, în cuvînt.

Dincolo de sensul pasajului 1:4, pe care îl putem înţelege în sine, în descendenţa textelor veterotestamentare şi în interpretările ulterioare – în primul rînd (cronologic vorbind) patristice –, ne aflăm în faţa unei opţiuni de redare a textului grecesc în limba română; impasul nu îşi pierde intensitatea dacă pornim de la textul ebraic (unde apare, cum am văzut, un *hapax*), aşa cum rămîne egal sieşi dacă pornim de la textul latinesc, unde ambiguitatea chihlimbar/aliaj de aur şi argint este transplantată de-a dreptul din greacă; nu se risipeşte nici la traducerea în alte limbi moderne, care au ales să folosească termeni diferiţi pentru chihlimbar *vs* aliaj de aur şi argint.

Pasajele din *Iezechiel* în care apare termenul *ἤλεκτρον* sunt următoarele:

1:4. *şi am privit şi, iată, o suflare ridicîndu-se s-a pornit dinspre miazănoapte, şi un nor mare în ea, şi o strălucire de jur-împrejurul ei, şi un foc străfulgerînd, iar în mijlocul lui* – ca o vedenie de aur cu argint *în mijlocul focului şi o strălucire în el.* / *ὡς ὅρασις ἠλέκτρου* /

1:27. *Şi am văzut* ca o arătare de aur cu argint *din [acea] vedenie de la mijloc în sus, iar de la mijloc în jos, din [acea] vedenie, am văzut ca o vedenie de foc şi strălucirea împrejurul ei.* / *ὡς ὄψιν ἠλέκτρου* /

8:2. *şi am privit şi, iată: o înfăţişare de bărbat, de la mijloc şi pînă jos [era] foc, iar de la mijloc în sus,* ca o vedenie de aur cu argint. / *ὡς ὅρασις ἠλέκτρου* /

Dacă optăm pentru o traducere de tipul „aliaj (natural) de aur şi argint" (aproximativ), creăm o falsă concurenţă pasajelor în care sunt înregistrate *expressis verbis* denumirile acestor metale, fie împreună (ca pereche sau ca înseriere), fie separat (ori aur, ori argint), *vide infra*.

[9] Johan Lust, Erik Eynikel, Katrin Hauspie (ed.), *Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart, 2003[2].
[10] *Vide* Anchor Bible: *Ezekiel 1-20*, Moshe Greenberg (ed.), p. 43.

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

Aceste metale sunt menţionate aparte, într-o ordine indiferentă (ca în: 7:19 „Argintul lor va fi azvîrlit prin pieţe/ şi aurul lor va fi dispreţuit./Sufletele lor nu-şi vor găsi saţul,/ iar pîntecele lor nu se vor umple:/ căci [aceasta] era cazna pentru nelegiuirile lor"; 16:13 „Şi ai fost împodobită cu aur şi cu argint, şi veşmintele [ţi-au fost] de in subţire, şi [văluri de] lînă şi broderii. Ai mîncat făină albă şi untdelemn şi miere şi te-ai făcut frumoasă tare";16:17 „Şi ţi-ai luat lucrurile cel de fală din aurul Meu şi din argintul Meu, din care ţi-am dat, şi ţi-ai făcut chipuri bărbăteşti şi te-ai desfrînat cu ele"; 28:4 „Oare în ştiinţa ta ori în chibzuinţa ta/ ţi-ai dobîndit puterea şi aurul şi argintul din cămările tale?"; 38:13 „Daba şi Daidan şi negustorii carchedonieni şi toate satele lor îţi vor spune: 'Tu ai venit ca să faci jaf şi să iei prăzile? Ţi-ai strîns adunarea ca să iei argint şi aur, să scoţi avuţia, să iei prăzile?'"), sau într-o serie de metale/materii preţioase (27:12 „Calcedonienii făceau negoţ cu tine, pentru mulţimea puterii tale întregi, argint şi aur şi fier şi cositor şi plumb ţi-au dat pentru tîrgul tău"; 28:13 „în desfătarea grădinii lui Dumnezeu erai;/ ţi-ai pus toate pietrele nestemate,/ sardiu , şi topaz, şi smarald,/ şi granat, şi safir, şi iaspis,/ şi argint, şi aur, şi liguriu,/ şi agat, şi ametist,/ şi chrisolit, şi beril, şi onix,/ şi ţi-ai umplut de aur cămările şi tainiţele din tine,/ din ziua cînd ai fost zidit"). În alte pasaje apar separat, fie aurul (27:22 „Negustorii din Saba şi Ragma făceau negoţ cu tine cu cele dintîi mirodenii şi pietre nestemate: ei ţi-au dat aur pentru tîrgul tău"; 28:13 „în desfătarea grădinii lui Dumnezeu erai;/ ţi-ai pus toate pietrele nestemate, sardiu, şi topaz, şi smarald,/ şi granat, şi safir, şi iaspis,/ şi argint, şi aur, şi liguriu,/ şi agat, şi ametist,/ şi chrisolit, şi beril, şi onix,/ şi ţi-ai umplut de aur cămările şi tainiţele din tine,/ din ziua cînd ai fost zidit"), fie argintul (22:18 „Fiule de om, iată: [cei din] casa lui Israel au ajuns pentru Mine cu toţii amestesc de aramă şi fier şi cositor şi plumb; sunt amestecaţi în mijlocul argintului"; 22:20 „Aşa cum se adună argint şi aramă şi fier şi cositor şi plumb în mijlocul cuptorului ca să se aţîţe focul în el, să se topească, tot aşa vă voi aduna în urgia Mea şi vă voi strînge şi vă voi topi"; 22:22 „Aşa cum se topeşte argintul în mijlocul cuptorului, tot aşa vă veţi topi [şi voi] în mijlocul lui; şi veţi cunoaşte că Eu, Domnul, Mi-am revărsat mînia asupra voastră").

3. Mărturia textelor patristice

Interpretările patristice ale pasajului indică fără echivoc sensul „aliaj de aur şi argint". În Omilia I.2 a lui Grigorie cel Mare (cap. 14), vedenia strălucitoare din mijlocul focului, *species electri*, este însuşi *Christus Iesus Mediator Dei et hominum*, mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni. *Electrum* este făcut din aur şi argint: în amestecul lor, argintul primeşte ceva din lucirea aurului, iar aurul îşi temperează strălucirea alături de argint. În Fiul lui Dumnezeu, natura umană se uneşte cu cea divină, iar din această uniune omenescul se înalţă înspre gloria divină, iar divinul îşi estompează intensitatea strălucirii, pentru a putea fi contemplat de ochii oamenilor (*ET DE MEDIO EIVS QVASI SPECIES ELECTRI, ID EST DE MEDIO*

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

IGNIS. Quid electri species, nisi Christus Iesus Mediator Dei et hominum designatur? Electrum quippe ex auro et argento est. In electro dum aurum argentumque miscetur, argentum ad claritatem crescit, aurum uero a suo fulgore pallescit.)

4. Mărturiile anticilor. Plinius

Ce ştim despre *electrum* de la antici provine în mare parte din textul enciclopediei lui Plinius[11], în care se regăseşte, firesc, suprapunerea terminologică chihlimbar-aliaj de aur şi argint. Pasajul cel mai concis care defineşte metalul *electrum* este 33.80: „Orice tip de aur conţine argint, într-o proporţie variabilă, uneori o zecime, alteori o optime. [...] Atunci cînd proporţia este de o cincime, metalul este numit *electrum*. Mici aşchii (*scobes*) de felul acesta se găsesc în aurul extras din puţuri (*canaliense*). Se face însă şi în mod artificial electru, adăugînd argint la aur; dar cînd proporţia depăşeşte o cincime, metalul nu opune nicio rezistenţă dacă e bătut pe nicovală." Apar diverse precizări suplimentare în 33.81, 36.46. Ca denumire a chihlimbarului, *electrum* apare la Plinius în 37.31-47, unde sunt înseriate nu mai puţin de 18 posibile surse ale acestui preţios dar al naturii, între care: surorile lui Faeton plîng cu lacrimi de chihlimbar (*electrum*), numit astfel pentru că Soarele era numit „Strălucitorul" (*elector*); în capătul golfului Adriaticii, pe stînci inaccesibile, cresc arbori care, la răsăritul Cîinelui, fac să curgă această gumă (*cummi*); extras din pămînt în Liguria; format în *Hammonos nesos*, unde a murit Faeton; apărut din urina linxului – de la mascul, cînd este roşiatic şi de culoarea focului, de la femelă, cînd este mai pal şi mai alb; în Britania, chihlimbarul curge din nişte pietre numite *electridae*; într-un estuar al Oceanului, chihlimbarul era o secreţie a mării îngheţate, iar locuitorii îl foloseau ca lemn de foc şi îl vindeau vecinilor lor, teutonii; alţii cred că era „un fel de secreţie a razelor de soare: cînd, la asfinţit, acestea cad cu putere asupra pămîntului, lasă în el o sudoare grasă care mai apoi este aruncată de valurile Oceanului pe ţărmurile Germaniei. Într-un mod asemănător se produce şi în Egipt, unde numele îi este *sacal*, precum şi în India, unde indienii îl preferă tămîiei şi îl folosesc în locul acesteia"; lacul Cephisis, pe care maurii îl numesc *Electrum*, cînd este încălzit de razele soarelui, face să iasă din mîl chihlimbar, care pluteşte pe apă; lîngă Sirta cea Mare se află Grădina Hesperidelor şi balta *Electrum***,** unde cresc plopi din vîrful cărora chihlimbarul cade în baltă; în India există un rîu Hypobarus, care izvorăşte de lîngă un munte împădurit ai cărui arbori fac chihlimbar; pe insula Serita creşte un soi de cedru din care chihlimbarul cade pe stînci; în Numidia se formează din mîl; se formează dincolo de India, din lacrimile vărsate de păsările meleagride care-l plîng pe Meleagru.

Dincolo de lunga listă a minunatelor surse de chihlimbar, Plinius are o certitudine (37.42): „Chihlimbarul, este o certitudine, se formează în insulele

[11] *Vide* Plinius, *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate*, Ioana Costa (ed.), 6 vol., Polirom, Iaşi, 2001-2004.

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

Oceanului de miazănoapte, iar germanii îl numesc *glaesum*; de aceea şi ai noştri au dat numele de Glaesaria uneia dintre aceste insule, atunci cînd Caesar Germanicus a condus acolo manevrele flotei; barbarii o numeau Austeravia. Chilhlimbarul se formează din măduva care curge dintr-o specie de pin, aşa cum guma (*cummi*) din cireş sau răşina din pini ţîşneşte dintr-un exces de lichid. Devine solidă la ger sau sub influenţa vremii ori a mării, atunci cînd valurile, umflîndu-se, le smulg din insule: atunci este aruncat pe ţărm şi e purtat atît de uşor, încît pare să plutească la suprafaţă, fără să se ducă la fund."

Există numeroase varietăţi de chihlimbar (37.48): „dintre ele, cea albă are mireasma cea mai plăcută, numai că nici aceasta, nici cea de culoarea cerii nu sunt preţuite. E socotită de cea mai mare valoare cea roşiatică, şi încă şi mai mult dacă este transparentă, cu condiţia ca strălucirea să nu-i fie excesivă: ceea ce place este o înfăţişare de foc, nu focul propriu-zis. Varietatea cea mai elogiată e cea „de Falern" (*falernum*), numită aşa după culoarea vinului: este transparentă, cu o luminozitate dulce; este apreciată şi dacă are o nuanţă blîndă de miere topită."

Culoarea chihlimbarului este atît de însemnată în definirea lui, încît numele i se transformă într-un reper cromatic, e.g. 37.154 („*crateritis* are o culoare de mijloc între topaz /*chrysolithos* şi chihlimbar /*electrum*"), 24.161 („planta *achaemenis* are culoarea chihlimbarului, e lipsită de frunze şi creşte la taradastilii din India").

5. Din traducerile româneşti

Traducerile româneşti ale cărţii lui Iezechiel atestă dubla echivalare a termenului *electron/electrum*. Iată cîteva exemple: „şi am privit şi, iată, o suflare ridicîndu-se s-a pornit dinspre miazănoapte, şi un nor mare în ea, şi o strălucire de jur-împrejurul ei, şi un foc străfulgerînd, iar în mijlocul lui – ca o vedenie de aur cu argint în mijlocul focului şi o strălucire în el" (*Septuaginta*, ediţia Polirom-NEC, vol. 6.2, 2008); „şi m'am uitat; şi, iată, un vînt vîrtej venea dinspre miazănoapte, şi un nor mare într'însul, şi strălucire împrejuru-i şi foc sclipitor, iar în mijlocul lui ca şi cum ar fi fost o arătare de chihlimbar în mijlocul focului, şi strălucire într'însa" (*Biblia sau Sfînta Scriptură*, Ediţie jubiliară a Sfîntului Sinod, Bartolomeu Valeriu Anania, 2001); „m-am uitat, şi iată că a venit de la miazănoapte un vînt năprasnic, un nor gros, şi un snop de foc, care răspîndea de jur împrejur o lumină strălucitoare, în mijlocul căreia lucea ca o aramă lustruită, care ieşea din mijlocul focului" (*Biblia de studiu pentru o viaţă deplină*, Versiunea D. Cornilescu, 2000); „eu priveam şi iată venea dinspre miazănoapte un vînt vijelios, un nor mare şi un val de foc, care răspîndea în toate părţile raze strălucitoare; iar în mijlocul focului strălucea ca un metal în văpaie" (*Biblia sau Sfînta Scriptură*, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Justinian, 1968); „şi iată ce mi s-a arătat: O viforniţă venea dinspre miază-noapte, un nor mare, un foc strălucitor, care vărsa strălucire în juru-I, iar din mijlocul lui se arăta un punct luminos ca electrul băgat în văpaie" (*Biblia*, Vasile Radu, Gala Galaction, 1939); „şi văzuiu şi iată, vînt rădicîndu-se ieşiia de la miazănoapte, şi nor mare întru el, şi

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

strălucire preîmprejurul lui, şi foc fulgerînd. Şi în mijlocul lui – ca vederea chehribariului în mijlocul focului şi lucire întru el" (Biblia de la 1688); „şi am văzut, şi, iată, un vînt rîdicîndu-să ieşea despre miiazănopate şi un nor mare într-însul şi lumină împrejurul lui şi foc strălucitoriu. Şi în mijlocul lui ca o vedeare de chihlimbariu (a) în mijlocul focului şi lumină într-însul" (Biblia de la Blaj, 1795); „şi am văzut; şi, iată, vînt de volbură veniia de cătră criveţu şi nor mare şi foc învolvînd şi strălucire împrejurul lui, şi din mijlocul lui ca frumseaţa celui ales, adecă din mijlocul focului" (Vulgata de la Blaj, 1760-1761).

Acest ultim exemplu iese din seria dublei echivalări, dintr-un motiv care ţine deopotrivă de traducerea din latină în română şi, mai cu seamă, de lectura eronată a termenului latinesc: „frumseaţa celui ales" dezvăluie alunecarea *species electri* înspre *species electi*.

Putem încheia seria cu o mărturie recentă, literară: „m-am uitat şi, iată, a venit de la miazănoapte un vînt năpraznic, un nor gros şi un snop de foc, care răspîndea de jur-împrejur o lumină strălucitoare, din mijlocul căreia sclipea ceva ca un metal incandescent în mijlocul focului" (Mircea Cărtărescu, *Orbitor*, Ediţie definitivă, Humanitas, 2007, p. 1287).

6. Termenii româneşti

Sensul curent al termenului *electron/electrum* este cel de aliaj din aur şi argint, de culoare galben-deschis pînă la alb-argintiu; se găsesc uneori în el urme de nichel, platină, cupru, rodiu (rhodium), paladiu (palladium) alte metale. Aliajul este maleabil, ductil şi conductibil electric. În Antichitate, monedele din electru natural (aproximativ 75% aur şi 25% argint) au circulat cu o rată de schimb care le plasa firesc mai aproape de aur decît de argint: aurul pur faţă de argint era 13,3 la 1, iar electrul faţă de argint era 10 la 1. Raportul dintre aur şi argint în aliajul acesta a variat fie ca o consecinţă a calităţilor naturale ale aliajului fie, plauzibil, ca parte a unui proces de depreciere monetară. Aliajul obţinut pe cale artificială, din aur şi argint, era numit în egală măsură *electrum*.

Mai frecvent decît aşa-numitul *electrum* alb (care în Antichitate era considerat argint, fiind de fapt argint cu un mic adaos de aur), aliajul cunoscut sub numele de *electrum* are o culoare care oscilează între galben şi alb, fără a se apropia însă suficient de mult de alb: este galben pal sau alb-gălbui. Acelaşi termen se folosea pentru chihlimbar, probabil din pricina culorii galben-pal a unor varietăţi. Datorită calităţilor electrostatice ale chihlimbarului s-au creat termenii ştiinţifici moderni electron şi electricitate, *vide infra*.

Dicţionarele oscilează deopotrivă: *electru/ambră*, cu varianta *ilectru*, termen vechi. Ambra, la rîndul său, este substanţă ceroasă, brună-cenuşie, cu miros de mosc, formată în intestinul unei specii de caşalot şi care se întrebuinţează în parfumerie. Dacă ambra este echivalată de chihlimbarul cenuşiu, ambra galbenă este chiar o denumire pentru chihlimbar.

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

Etimologia termenilor antici nu este de folos în distingerea aliaj *vs* răşină. Latinescul *electru*m este explicat în relaţie directă cu grecescul *ἤλεκτρον*, iar atestările nu permit identificarea certă ca aliaj sau ca răşină (chihlimbar). În greacă, termenul (cu o etimologie, de altfel, obscură) aparţine ansamblului de derivaţi ai lui *ἠλέκτωρ* (masculin), „strălucitor", epitet al soarelui (Il. 6.513), al lui Hyperion (Il. 19.398; H. Ap. 369), al focului (Emp. 22.2): *ἠλεκτρίς* (feminin) epitet al lunii şi *ἤλεκτρον* (neutru)/ *ἤλεκτρος* (masculin sau feminin, genul gramatical neputînd fi dedus din atestările la Homer, Hesiod, Platon): aliaj de aur cu argint şi ambră. De aici: *Ἠλεκτρίδες νῆσοι*, Insulele ambrei. Derivaţii termenului *ἤλεκτρον* se regăsesc în onomastică (Electra, *Ἠλέκτρα*) şi, cu o descendenţă viguroasă, în limbile moderne: „electric", din neolatinul (latina ştiinţifică) *electricus*, „asemenea chihlimbarului", vine de la acest nume al chihlimbarului.

Iez. 1.4, cu certitudine, conţine termenul *electrum* cu sensul „aliaj de aur şi argint". Nu este însă mai puţin adevărat că, fiind vorba de o viziune, este favorizat simţul văzului, deci este relevantă culoarea: de aceea este acceptabilă, literar, transpunerea prin „chihlimbar", mai cu seamă în condiţiile în care precizia filologică este contrabalansată de firescul expresiei. Termenul unic care ar trebui să poată reda în limba română (şi în limbile moderne) „aliaj de aur şi argint", *electru*, este nu doar explicat în dicţionar ca „ambră", ci face şi o inevitabilă trimitere la electricitate. Trimitere care rămîne subiacentă în numeroase traduceri, *e.g.* „metal incandescent".

Bibliografie

Anchor Bible: *Ezekiel 1-20*. A New Translation with Introduction and Commentary by Moshe Greenberg, Doubleday&Company, Garden City, New York, 1983.

Gîndirea asiro-babiloniană în texte, traduceri de Athanase Negoiţă, Bibliotheca Orientalis, Bucureşti, 1975.

Grégoire le Grand, *Homélies sur Ézéchiel*, texte latin; introduction, traduction et notes par Charles Morel; vol. I (c. I), Cerf, Paris, 1986 (Sources Chrétiennes, 327).

Halperin, David J., *Seeking Ezekiel. text and Psychology*, Pennsylvania state University, Pennsylvania, 1993.

Ionescu, Răzvan, *Cînd sfinţii mergeau la teatru. Ecouri dintr-un altfel de Bizanţ*, Bucureşti, 2007.

Klein, Ralph W., *Ezekiel 1. A Commentary on the Book of the Prophet Ezekiel, Chapters 1-24*„ *Ezekiel. The Prophet and His Message*, University of South Carolina Press, Columbia (South Carolina), 1988.

Lampe, G. W. H. (ed.), *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford University Press, Oxford, 1961.

Lust, Johan, Eynikel, Erik, Hauspie, Katrin (eds), *Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart, 1992, 1996; ed. a II-a 2003.

BDD-A19570 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

McGregor, Leslie John, *The Greek Text of Ezekiel. An Examination of Its Homogenity* (Septuagint and Cognate Studies, 18), Scholars Press, Atlanta (Georgia), 1985.

Petuchowski, Jacob, Thoma, Clemens (eds), *Lexiconul Herder al întâlnirii iudeo-creștine. substraturi, clarificări, perspective*, traducere de Dumitru Ionescu-Stăniloae, Humanitas, Bucureşti, 2000.

Plinius, *Naturalis historia. Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate*, Ioana Costa (ed.), 6 vol., Polirom, Iaşi, 2001-2004.

Ziegler, Joseph (ed.), *Ezechiel (Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum*, vol. 16, pars I), Vandenhoeck und Ruprecht, 1952; ed. a II-a 1977.

Zimmerli, Walther, *Ezechiel*, seria *Biblischer Kommentar altes Testament*, Neukirchener Verlag des Erziehungsvereins, Neukirchen-Vluyn, 1969; *Ezekiel 1. A Commentary on the Book of the Prophet Ezekiel, Chapters 1-24*, traducere din germană în engleză de Roland E. Clemens, 1979.

BDD-A19570 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)